

Skolens rummelighed Handlemuligheder kredse og skoler

Folkeskolen er en skole for alle. Skolen skal være rummelig og alsidig. Ikke ved at tolerere alt, men ved at tilbyde en kvalificeret undervisning til alle elever. Det er de meldinger, foreningen har givet i debatten om skolens rummelighed.

Når samarbejdet på skolen lykkes mellem ledelse, tillidsrepræsentant, sikkerhedsrepræsentant og lærere (herunder børnehaveklasseledere) omkring at skabe et godt undervisningsmiljø for alle elever, giver det entusiasme og arbejdsglæde.

Undersøgelser viser, at kravet til rummelighed i skolen fylder meget i skolens hverdag. Det skaber bekymring for fagligheden og presser dermed lærerne. Det er afgørende, at de vanskeligheder, der opstår, ikke privatiseres hos den enkelte lærer, men gøres til et professionelt fælles anliggende.

Normalklasserne i dag skal rumme flere elever, der kræver en særlig indsats. Det drejer sig både om elever med faglige og adfærdsmæssige problemer. Det betyder, at den enkelte skole/lærer skal strække sig meget langt – og ofte for langt – for at kunne praktisere idealet om rummelighed, som de fleste i princippet tilslutter sig.

I foreningens pjeces ”Fællesskabets skole – en rummelig skole” fastslås det, at der er en grænse for skolens rummelighed. Den går der, hvor klassens fællesskab er i fare, hvor lærerne forhindres i at gennemføre deres undervisning, og hvor eleverne ikke længere får tilstrækkeligt udbytte af undervisningen.

Det nødvendiggør en dialog på alle niveauer om, hvordan man konkret kan imødekomme kravet om den øgede rummelighed. Hvilke rammer og forudsætninger skal være til stede? Hvordan kan man tackle de problemer, der er? Og hvor er grænsen for rummelighed i kommunen og på den enkelte skole? Det er nogle af de spørgsmål, man må søge svar på.

En kontakt til den lokale afdeling af Skolelederne, om et evt. samarbejde omkring tilrettelæggelse af dialogen, vil understøtte processen..

I dette notat sættes der fokus på forslag til handlemuligheder på både kreds- og skoleniveau.

Hovedpunkterne er:

På kreds niveau:

- Ø **En undersøgelse**
- Ø **Drøftelse med det politiske og forvaltningsmæssige niveau om rammerne for rummelighed**
- Ø **Drøftelse med skolebestyrelserne**
- Ø **Understøtte det skolerelaterede arbejde gennem møder for skoleleder – TR og SiR**

- Ø Erfaringsudveksling i det forpligtende kredssamarbejde på det pædagogiske område
- Ø Anvendelse af pressen
- Ø Andre tilgange til en drøftelse

På skoleniveau:

- Ø En fælles afklaring mellem ledelse og lærere af, hvilke problemer der er på skolen
- Ø En prioritering af skolens resurser
- Ø Skolens specialundervisningscenter
- Ø Hvornår og hvordan indstilling til PPR skal ske
- Ø Socialt udsatte børn - underretningspligten – hvem gør hvad?
- Ø Lærernes efter- og videreuddannelse
- Ø En fælles afklaring af, hvordan der skabes et godt læringsmiljø dvs. større arbejdsro og trivsel i skolen
- Ø En handleplan overfor uro
- Ø Hvad gør skolen, når alle oplever, at situationen er uholdbar?

I det følgende er der en uddybning af handlemulighederne på både kreds- og skoleniveau, samt henvisning til allerede eksisterende materiale, hvor det er muligt at finde uddybende forslag. I teksten er det uddybende materiale markeret med et tal, og bagerst i teksten er der link til materialet.

Handlemuligheder på kreds niveau

En undersøgelse

Til brug for kredsene har foreningen udarbejdet en spørgeramme til en undersøgelse om rummelighed (Bilag 1). Hvis kredsen ønsker at benytte spørgerammen, er der mulighed for selv at gå ind og tilrette spørgsmålene til lokale forhold og beslutte det mest hensigtsmæssige tidspunkt at foretage undersøgelsen på.

Spørgsmålene er udformet, så de henvender sig til klasselæreren og omhandler lærerens oplevelse af den klasse han/hun er klasselærer for. Der er altså tale om et skema, som skal besvares af den enkelte lærer og ikke af et lærerteam. Hvis spørgsmålene bruges som udgangspunkt for diskussioner i et lærerteam, skal der udfyldes ét skema pr. lærer, for at resultaterne kan anvendes.

Når rundspørgen iværksættes, er det vigtigt at angive en tidsfrist for, hvornår kredsen ønsker spørgsmålene besvaret og returneret.

Der er to forskellige muligheder med hensyn til at få overblik over lærernes besvarelser:

- 1) Hver besvarelse indtastes i et regneark (Excel).
- 2) Besvarelserne optælles og indtastes i en elektronisk blanket, hvorefter kredsen vil modtage en basisrapport med optællinger for de enkelte spørgsmål.

Hvis kredsen ønsker at bruge en elektronisk blanket, kan den rekvireres ved henvendelse til Line Brinch Jepsen, e-mail: lbj@dlf.org el. tlf. 33 69 64 73 eller Rannvá Thomsen, e-mail: rth@dlf.org el. tlf. 33 69 64 72.

Efterfølgende anvendelse af undersøgelsesresultaterne

Drøftelse med det politiske og forvaltningsmæssige niveau om rammerne for rummelighed.

Erfaringer med tidligere kredsundersøgelser viser, at en undersøgelse er et godt udgangspunkt for at komme i dialog med det politiske niveau og forvaltningerne omkring skolens rummelighed og grænserne herfor. På møder kan kredsen redegøre for undersøgelsens resultater, analysere og drøfte de udfordringer, som skolerne oplever i deres hverdag og drøfte, hvad der skal gøres for at løse dem. Kredens mål for dialogen med kommunen kan være at få sat tydelige målsætninger og handleplaner for skolernes rummelighed og arbejde for at sikre en resurse-mæssig overensstemmelse mellem mål og rammer.

Følgende problemstillinger kan evt. indgå:

- Ø En afklaring af, hvad vil det sige at være en rummelig skole, dvs. de kommunale mål for skolens rummelighed, og hvilke ressourcer det vil kræve.
- Ø Hvilke tilbud har vi på nuværende tidspunkt til at løse de udfordringer, vi står over for – og hvilke tilbud vil være nødvendige, hvis alle elever skal have det rette tilbud?
- Ø PPR's samarbejde med skolerne. Mulighederne for en hurtigere udredning af eleverne samt skolernes muligheder for at trække på PPR til supervision/rådgivning og vejledning og støtte omkring undervisningen. Er PPR medarbejdere regelmæssigt fysisk til stede ude på skolerne så lærerne har mulighed for at få sparring?
- Ø Hvordan skal AKT-funktionen i kommunen gribes an? Skal hver skole have en AKT-vejleder, og hvilke opgaver skal disse have? Skal skolerne derudover have mulighed for at trække på et kommunalt AKT-støttekorps i akutte situationer?
- Ø De enkelte skolers muligheder for at sætte ind med støtte. Skal man have en central pulje til brug for akut støtte i løbet af året?
- Ø Mulighed for tværfagligt samarbejde, eksempelvis med socialrådgivere mv. omkring socialt udsatte børn. De muligheder, der ligger i at få et tæt samarbejde mellem skolen og en fast tilknyttet socialrådgiver, er beskrevet i hæftet "Håndgreb i samarbejdets svære kunst – når lærere og socialrådgivere samarbejder om udsatte børn"¹. Og mulighederne for et koordinerende samarbejde i forbindelse med overgangen fra daginstitution til skole og fritidsinstitution. Specielt de socialt udsatte børn vil kunne profitere af et sådan samarbejde.
- Ø Hvilket behov er der for efteruddannelse af lærerne generelt i kommunen. Har lærerne de kompetencer/den særlige viden, der skal til for at kunne tilgodesee alle de børn, der skal rummes både socialt og fagligt?

Drøftelse med skolebestyrelserne

Udover at anvende undersøgelsen til at komme i dialog med det politiske niveau og forvaltningen, kan det også være nærliggende at drøfte skolens rummelighed med repræsentanter fra skolebestyrelserne. Hvilke problemer ser forældrene, og hvilke fælles tiltag/udmeldinger vil der være mulighed for. En fælles alliance mellem forældre og lærere i udspil omkring den lokale skoles rummelighed, og et efterfølgende løbende samarbejde omkring skolernes rummelighed og skole-hjemssamarbejdet kan understøtte kredensens arbejde ift skolerne.

Understøtte det skolerelaterede arbejde gennem møder for skoleleder – TR og SiR

En undersøgelse kan være anledning til, at kredsen evt. i et samarbejde med den lokale skolelederforening indkalder skoleledere, tillidsrepræsentanter og sikkerhedsrepræsentanter til en drøftelse af hele rummelighedsproblematikken og samtidig lægger op til, at disse møder afholdes løbende for at følge udviklingen og sikre erfaringsudveksling skolerne imellem.

Erfaringsudveksling i det forpligtende kredssamarbejde på det pædagogiske område

Også i det forpligtende kredssamarbejde vil der være mulighed for løbende at erfaringsudveksle. Hvilke erfaringer har de enkelte kredse gjort? Hvad har virket? Osv.

Pressen

Undersøgelsen vil kunne bruges i forbindelse med kontakt til lokale/regionale medier for at skabe øget opmærksomhed om problemerne og få flere aktører til at deltage i debatten - f.eks. forældre. Offentliggørelse af tal fra lokal undersøgelse vil være et godt udgangspunkt for kontakt til medierne.

I forhold til offentligheden bør hovedvægten i argumentationen lægges på, hvilke konsekvenser rummelighedsproblemerne har for eleverne. Dels den enkelte elev, som mangler relevante tilbud, dels de øvrige elever. Der skal sættes fokus på, at alle elever har ret til den rette undervisning.

Vær opmærksom på, at journalister som udgangspunkt vil efterspørge konkrete historier med elever, der er ramt af problemet. Kredsen kan overveje på forhånd at skabe kontakt til en elev/forældre/lærer, som er indstillet på at fortælle deres historie til en journalist.

Det bør altid overvejes, i hvilken udstrækning kontakt til medierne spiller sammen med dialogen med det politiske og forvaltningsmæssige niveau. Omtale i lokale medier kan være vejen til at åbne for en dialog – men pressens fokus på emnet kan omvendt også blokere for en frugtbar dialog.

Andre tilgange til en drøftelse

Som tidligere omtalt kan en undersøgelse være udgangspunkt for at komme i dialog med kommunen, men andre indfaldsvinkler vil også kunne anvendes. Et eksempel er en kreds, der på baggrund af henvendelser fra tillidsrepræsentanter har fået udvirket, at repræsentanter fra forvaltning, PPR, skolelederne og kredsen har deltaget i møder på skolerne, hvor lærerne har haft mulighed for at beskrive de problemer, de oplever i hverdagen. Besøgsrunden har synliggjort, at der generelt er problemer med at indfri kravene om rummelighed, og på den baggrund skal gruppen udarbejde en handlingsplan for at imødegå problemerne.

Handlemuligheder på skoleniveau

Dialog mellem ledelse og lærere på de enkelte skoler er en afgørende forudsætning for at kunne afhjælpe nogle af de problemer, der opstår når kravet om en øget rummelighed ikke følges op med ressourcer til at løfte opgaven. En fælles statusopgørelse over de konsekvenser for undervisningsmiljøet, kravet om større rummelighed giver, og udarbejdelse af en fælles handleplan

for at sikre et godt undervisningsmiljø, kan være med til at løfte opgaven op, så det ikke er den enkelte lærer - men fællesskabet - der løser opgaven.

Den fælles afklaring, der gerne skulle være resultatet af drøftelserne, kan så følges op med eksempelvis udarbejdelse af retningslinier i MED udvalget.

En fælles afklaring mellem ledelse og lærere af, hvilke problemer der er på skolen

En undersøgelse på kreds niveau kan evt. tilrettelægges, så den enkelte skole har mulighed for at få deres undersøgelsesresultater og lade disse resultater være udgangspunktet for en drøftelse af, hvilke problemer der er på skolen, og hvilke muligheder der er for at imødegå problemerne. En anden mulighed er at tage udgangspunkt i en undervisningsmiljøvurdering² eller en arbejdspladsvurdering (APV)³ for de ansatte. At få skabt en fælles erkendelse af, at det er nødvendigt i fællesskab at få arbejdet med tingene, og at det ikke alene er de enkelte lærere og ledelsens problem, er vigtigt. Skolen skal være rummelig og alsidig, men det er også nødvendigt med en fælles afklaring ledelse og lærere imellem af, hvor skolens grænse for rummelighed er.

Vurderingerne skal følges op af prioriteringer og handleplaner i forhold de rummelighedsudfordringer, der er på skolen. Målet er at sikre endnu bedre vilkår for skolens undervisning og det psykiske, fysiske og æstetiske miljø.

En prioritering af skolens resurser

I forbindelse med skoleårets planlægning skal det sikres, at der er balance mellem krav og resurser. Det er helt afgørende for at kunne udføre et tilfredsstillende stykke arbejde. Skoleledelse, tillidsrepræsentant og sikkerhedsrepræsentant bør derfor forud for fag- og opgavefordelingen vurdere, om der er forhold i arbejdsopgaven, der kræver særlig opmærksomhed og hensyntagen, så der er balance mellem krav og resurser for alle lærere og børnehaveklasseledere.

Det er naturligt, at tillidsrepræsentant og skoleleder samarbejder om oplæg til de kollegiale drøftelser og om udmøntningen af resultatet. Sikkerhedsrepræsentanten inddrages bl.a. i arbejdet med at vurdere fag- og opgavefordelingen med fokus på det psykiske arbejdsmiljø.

Det følges op med en samlet drøftelse mellem ledelse og lærere inden opgave- og fagfordelingen jf. arbejdstidsaftalen. I drøftelserne kan eksempelvis indgå overvejelser over, om der er klasser, der på grund af elevsammensætningen har behov for to-lærerordninger. Desuden drøftes lærernes kompetencer i relation til forskellige elevgruppe, behovet for AKT timer mv. I hæftet ”Stress i skolen”⁴ side 13-15 kan man læse mere om balancen mellem krav og resurser.

Hvis skolens ansatte og ledelse finder, at det alene på grund af manglende resurser ikke er muligt at få enderne til at mødes, er det skolelederen, der skal gøre kommunen opmærksom på problemet.

Skolens specialundervisningscenter

Skolens specialundervisning bør være et sikkerhedsnet under den normale undervisning både fagligt og socialt. Derfor er det nødvendigt at have klare principper for, hvordan specialundervisningen er organiseret. En fælles drøftelse mellem ledelse og lærere af organiseringen vil kunne afdække, om der er behov for en større fleksibilitet. Og om der er behov for at etablere et beredskab i specialundervisningscenteret for at tackle akutte problemer, eksempelvis som støtte i klassen eller gennem etablering af en observationsklasse eller tilsvarende, hvor AKT lærerne midlertidigt kan ”overtage” undervisningen af nogle elever uden for klassen. Kort sagt en afklaring af, hvilke mål

skolen har for specialundervisningen herunder AKT-lærerens/lærernes arbejde, og hvilke resurser disse mål kræver for at blive opfyldt.

Hvornår og hvordan indstilling til PPR skal ske

Erfaringer viser, at mange lærere ofte venter meget længe med at tage skridt til at foretage indstilling af elever til PPR. Det skyldes dels, at man ønsker at sikre sig at alle muligheder er udtømte, dels i nogle tilfælde desværre også at man oplever, at mulighederne for at få støtte til elever er meget ringe. Det har som konsekvens at eleven, klassen og lærerne bl.a. på grund af ventetiden hos PPR bliver sat i en uholdbar situation.

En fælles afklaring mellem lærere og ledelse af, hvilke tiltag skal være forsøgt, inden en indstilling kan foretages, og hvordan hele proceduren omkring indstillinger er på skolen, kan være med til at skabe synlighed omkring, hvem der gør hvad og hvornår.

Ligeledes bør det indgå i drøftelsen, hvordan skolen skal håndtere den situation, at der er meget lang ventetid, fra en indstilling til specialundervisningen er sendt til PPR, til der bliver truffet en afgørelse om, hvilket undervisningstilbud eleven skal have. Skolelederen vil så have mulighed for at iværksætte et tilbud inden en udredning fra PPR foreligger, hvis forældrene skolen og forældrene er enige om det.

I forbindelse med denne drøftelse bør det også inddrages, hvem der gør hvad i forhold til samarbejdet med forældrene omkring elevens undervisning, også efter en afgørelse er truffet.

Efter en afgørelse er truffet, er det skolelederen, der oplyser forældrene om deres rettigheder eksempelvis muligheden for at klage over det undervisningstilbud, deres barn får, jævnfør forvaltningslovens §25-26 (klagevejledning) og Folkeskolelovens §51 (klageadgang).

Socialt udsatte børn - underretningspligten – hvem gør hvad?

Lærere har pligt til at underrette kommunen, hvis de er bekymrede for en elevs udvikling og trivsel. Derfor skal lærere og ledelse i fællesskab afklare, hvordan skolens procedurer er ved en underretning. På skoler, hvor der arbejdes i tværfaglige team er det specielt vigtigt, at de professionelle har klare aftaler om, hvem der i en given situation underretter.

I pjecen ”Håndgreb i samarbejdets svære kunst – når lærere og socialrådgivere samarbejder om udsatte børn”¹ er underretningspligten nærmere belyst.

Lærernes efter- og videreuddannelse

I undersøgelser vedr. skolens rummelighed er en gennemgående tilbagemelding fra lærerne, at de oplever ikke at have de fornødne kompetencer i forhold til at hjælpe en del af de elever, der i dag skal rummes i skolen. Det er nødvendigt at sætte fokus på, hvilke kompetencer, der har betydning for en god læring og undervisning af alle elever, og efterfølgende vurdere, om disse kompetencer er til stede i lærergruppen. Er der områder, hvor hele personalegruppen har brug for en fælles opkvalificering, eksempelvis i konflikthåndtering eller klasserumsledelse, og er der enkelte lærere, der har brug for en specifik viden på bestemte områder?

En fælles afklaring af, hvordan der skabes et godt læringsmiljø dvs. større arbejdsro og trivsel i skolen

Undersøgelser blandt elever viser, at de oplever, at støj og uro er en af de største hindringer for et godt læringsmiljø. Samtidig viser undersøgelser blandt lærere, at de urolige elever opleves som en stor belastning for arbejdsmiljøet. Der er derfor al mulig grund til en fælles afklaring af, hvordan man bedst understøtter et godt læringsmiljø gennem en strategi, der er med til at forebygge uro og lægge op til, at der gribes tidligt og konsekvent ind overfor uro. Det handler bl.a. om en fælles forståelse af, hvad der uacceptabel elevadfærd, ikke blot mellem ledelse og lærere, men mellem elever, forældre og lærere, samt om en ensartet håndhævelse af fælles retningslinier osv.

En handleplan overfor uro

Til skolens arbejde med handleplanen kan der henvises til inspirationsmaterialet ”Uro i skolen”⁵ og ”Vejledning om disciplin, god adfærd og trivsel i folkeskolen”⁶.

”Uro i skolen”

Danmarks Lærerforening udarbejdede i 2002 en pjeces med titlen: ”Uro i skolen - Et oplæg om handlemuligheder overfor undervisningsforstyrrende uro i skolen”.

I pjecen peges der bl.a. på, at en handleplan for indsatsen overfor uro kan indeholde:

- Ø Forebyggelse gennem øget fokus på positive læringsmiljøer og andre generelle initiativer, der modvirker uro
- Ø Foregribelse ved tidlig indsats, hvor uro kan forventes, hvis der ikke handles
- Ø Indgrib når uro forstyrrer undervisningen

Pjecen er ikke en færdig ”opskrift”. Hvert afsnit afsluttes med en række arbejdsspørgsmål til inspiration. Målet er at øge kvaliteten i skolens arbejde og dermed forbedre alle elevers udbytte af skolegangen. Det er samtidig tanken, at når udbyttet for elever med særlige sociale og følelsesmæssige problemer øges, vil presset på lærerne mindskes.

Pjecen opregner en lang række urofaktorer, som kommunen, skolen, ledelsen og lærerne kan gøre noget ved.

”Vejledning om disciplin, god adfærd og trivsel i folkeskolen”

Undervisningsministeriet udsendte i 2006 ”Vejledning om disciplin, god adfærd og trivsel i folkeskolen”. Den kom i stand på baggrund af et udvalgsarbejde, hvor også DLF var repræsenteret.

Vejledningen betoner, at der ikke skal indføres disciplin à la den sorte skole, men at det drejer sig om, at eleverne skal lære, at skolen er en arbejdsplads, hvor der må tages gensidige hensyn. Disciplin handler her om tryghed for alle elever, om demokratisk dannelse og om at skabe respekt om skolen og lærernes arbejde.

Vejledningen oplister en lang række handlemuligheder for:

- Ø Skolens pædagogiske og administrative ledelse
- Ø Skolebestyrelsen
- Ø Lærerteamet
- Ø Eleverne
- Ø Forældrene

Vejledningen gennemgår afslutningsvis en række sanktionsmuligheder.

Hvad gør skolen, når alle oplever, at situationen er uholdbar?

Når samarbejdet på skolen ikke lykkes, kan resultatet blive et dårligt psykisk arbejdsmiljø. En sådan situation skal drøftes i skolens MED-udvalg. Referatet af mødet bør tilgå repræsentanterne i hovedudvalget (jf. §7 i MED-aftalen), så man også på kommunalt niveau kan tage en drøftelse.

Når alle muligheder for at finde løsninger er udtømt, kan arbejdspladsen anmeldes til Arbejdstilsynet⁷.

Alle ansatte på virksomheder med arbejdsmiljøproblemer kan (også anonymt) klage til Arbejdstilsynet. Men Arbejdstilsynet vurderer i hvert enkelt tilfælde, om de vil komme på besøg. Hvis klagen foretages af sikkerhedsrepræsentanten eller af tillidsrepræsentanten, vil Arbejdstilsynet møde op.

Også kredsen kan - efter aftale med sikkerhedsrepræsentant, tillidsrepræsentant og/eller faglig klub - klage til Arbejdstilsynet. Kredsen behøver i så fald en beskrivelse af konkrete oplevede forhold, der kan begrunde en henvendelse.

Links til materiale omtalt i teksten:

1. "Håndgreb i samarbejdets svære kunst – når lærere og socialrådgivere samarbejder om udsatte børn" http://alleboern.dk/files/h/a/a/haandomalleboern_low.pdf
2. Undervisningsmiljøvurdering
<http://www.dcum.dk/undervisningsmiljoe/leksikon/undervisningsmiljoevurdering>
3. Arbejdspladsvurdering (APV)
<http://at.dk/graphics/at/05-Information/02-Arbejdsmiljoevejvisere/2008/35-Undervisning.pdf>
eller <http://www.arbejdstilsynet.dk/sw7139.asp>
4. "Stress i skolen"
http://www.arbejdsmiljoeweb.dk/Trivsel/Stress/Materiale_stress/~//media/Arbejdsmiljoeweb/PDF/Trivsel/stress_ny_i_skolen.pdf.pdf
5. "Uro i skolen"
<http://www.dlf.org/files/DLF/Undervisning/Elever%20og%20forældre/rummelighed/Uroiskolen.pdf>
6. " Vejledning om disciplin, god adfærd og trivsel i folkeskolen"
<http://pub.uvm.dk/2006/disciplin/diciplin.pdf>
7. Arbejdstilsynet <http://www.arbejdstilsynet.dk/>
8. Klagenævnet for vidtgående specialundervisning <http://www.klagenævnet.dk/>

Link til foreningens hjemmeside om rummelighed, hvor ”Fællesskabet Skole – en rummelig skole” og ”10 billeder på rummelighed” kan ses:

<http://www.dlf.org/Undervisning/Elever+og+for%c3%a6ldre/B%c3%b8rn+og+rummelighed>